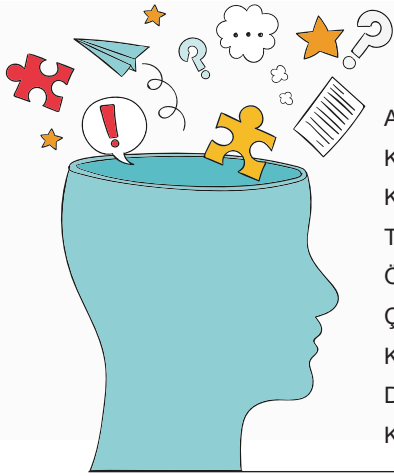

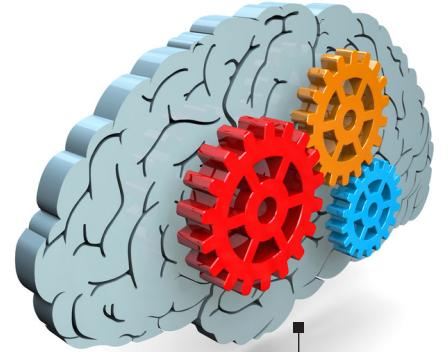
Klasik Mantık

2. ÜNİTE

İÇİNDEKİLER

- ARİSTOTELES VE MANTIK
- KAVRAM VE TERİM
- KAVRAM ÇEŞİTLERİ
- TANIM VE TANIMIN ÖZELLİKLERİ
- ÖNERME VE ÖNERME ÇEŞİTLERİ
- ÇIKARIM
- KARŞI OLUM ÇIKARIMLARI
- DÖNDÜRME
- KIYAS VE KIYAS ÇEŞİTLERİ

A ARİSTOTELES VE MANTIK

Arıstoteles, mantıkla ilgili kendisinden önceki dönemlerde yapılmış çalışmaları sistematikleştirmiş ve mantığı bir bilim dalı hâline getirmiştir. Arıstoteles'in mantıkla ilgili yazılarına kendisinden sonraki dönemlerde "Organon" adı verilmiştir.

Arıstoteles, *Organon* (araç) adlı mantık kitabında doğruya ulaşmanın yöntemini ortaya koymuş yöntem olarak da tündengelemi önermiştir. Ona göre akıl yürütmenin en mükemmel biçimi tündengelimin bir biçimi olan kıyastır. Klasik mantığın temel inceleme alanı kavram, önerme ve kıyastır.

B KAVRAM VE TERİM

KAVRAM

» Bir nesnenin zihindeki genel tasarımıdır.

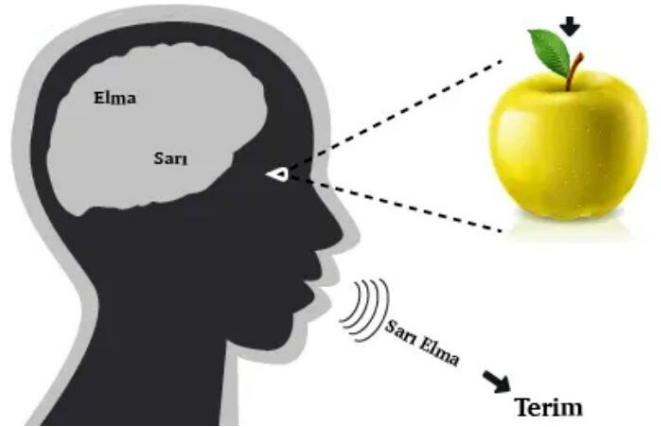
Örneğin çiçek, kuş, ev, insan gibi varlıkların zihindeki tasarımları

Kavramlar soyutlama ve genelleme yapılarak elde edilir.

SOYUTLAMA: Nesnelerin bir özelliğini nesneden ayırarak düşünülmesine denir.

GENELLEME: Nesnelerin benzer özelliklerinin bir araya getirilerek düşünülmesine denir.

Örneğin gezegen yuvarlaktır.

TERİM

» Kavramların dille ifade edilmesidir.

» Terim kendi başına bir anlam taşıyan en küçük birimdir.

» Kendi başına anlamı olmayan ifadeler (bu, şu, ise, ve, ile, o, ki vb) terim sayılamaz.

» Terimler bir ve birden fazla sözcükle ifade edilebilir.

» Bakanlar Kurulu, Türkiye

KAVRAM ÇEŞİTLERİ

1 GENEL-TEKİL KAVRAM

Genel Kavram

Bir sınıfın tümünü gösteren kavramlardır.

Örnek: Şehir, bitki, gezegen, insan

Tekil Kavram

Bir sınıfın yalnızca bir bireyini ifade kavramlardır.

Örnek: Konya, bu ağaç, Dünya, Ayşe

2 TÜMEL TİKEL KAVRAM

Tümel Kavram

» Bir cins varlığın bütününe içine alan kavramlardır.

» Bu tür kavramların önünde “bütün, tüm, her, hepsi, hiçbir” gibi niceleyiciler kullanılır.

Örnek: bütün evler, hiçbir meyve

Tikel Kavram

» Bir cins varlığın bir kısmını içine alan kavramlardır. Bu tür kavramların önünde “bazı, birkaç, kimi, bir kısım” gibi niceleyiciler kullanılır.

Örnek: bazı evler, bir kısım öğrenciler

3 KOLEKTİF VE DİSTRİBÜTİF KAVRAM

Kolektif Kavram

» Bireyler gurubunu ifade edip, grupta gerçekleşen kavramlardır.

Örnek: ordu, üniversite, meclis

Distribütif Kavram

» Bireyler grubunu ifade edip, bireyde gerçekleşen kavramlardır.

Örnek: asker, öğrenci, milletvekili

4 SOMUT VE SOYUT KAVRAM

Somut Kavram

» Bir nesneyi, var olan bir şeyi gösteren kavramlardır.

Örnek: insan, taş,

Soyut Kavram

» Bir varoluş tarzını ve varoluşu bir başka şeye bağlı olan nitelikleri ifade eden kavramdır.

Örnek: insanlık, iyilik

5 OLUMLU VE OLUMSUZ KAVRAM

Olumlu Kavram

» Bir kavramın ifade ettiği nitelik eğer gösterilen nesnede varsa o kavram olumludur.

» Genelde “lı, li, lu” gibi ekler alır. İçerik değil biçim önemli.

Örnek: canlı, erdemli, koşan

Olumsuz Kavram

» Eğer ifade edilen nitelik gösterilen nesne de yoksa olumsuzdur.

» Genelde “siz-suz, me-ma”, eklerle “değildir, olmayan” gibi sözcüklerle kurulur.

Örnek: Cansız, erdemli olmayan, koşmayan

KAVRAMIN ÇEŞİTLİ GÖSTERGELERİ

NELİK

» Nelik bir kavramın zihindeki hâlidir.

» Nelik bir kavramın ne olduğunu gösterir.

Örnek: insan, ejderha, kaf dağı, taş,

» Her kavramın bir neliği vardır.

GERÇEKLİK

» Bir kavramın zihnin dışındaki (nesnel dünyada) somut karşılığına, gerçeklik denir.

Örnek: İnsan (hem neliği hem de gerçekliği vardır.), Şehir, çiçek

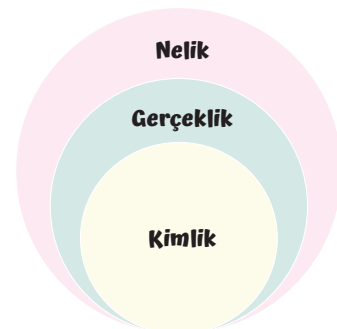
» Neliği olan her kavramın gerçekliği yoktur.

KİMLİK

» Bir gerçekliğe sahip olan kavramın belli bir varlıkta gösterilmesi ise kimliktir.

Örnek: Ceren, şu ağaç, Ankara

» Her kimliği olan her kavramın hem gerçekliği hem de neliği vardır.

İÇLEM VE KAPLAM

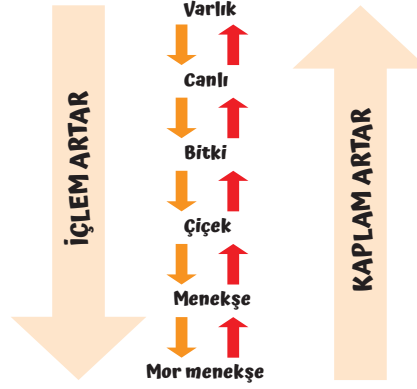
İÇLEM

» Herhangi bir kavramın içine aldığı varlıkların ortak özellikleridir.

Örnek: Çiçek kavramının içlemi bitki, canlı varlıktır.

TAKTİK

» İşlemi yukarı doğru, kaplamı aşağı doğru alıyoruz.

KAPLAM

» Bir kavramın içine aldığı, kapsadığı, belirttiği ya da işaret ettiği varlıkların tümüdür.

Örnek: Çiçek kavramının kaplamı menekşe ve mor menekşedir.

KAVRAMLAR ARASI İLİŞKİLER

» İki kavramın birbirine ait tüm bireyleri ya da özellikleri kapsamasıdır.

Örnek: Her konuşan düşündür.
Her düşünen konuşandır.

» İki kavramın birbirinin hiçbir elemanını kapsamamasıdır.

Örnek: Hiçbir hayvan insan değildir.
Hiçbir insan hayvan değildir.

Hayvan

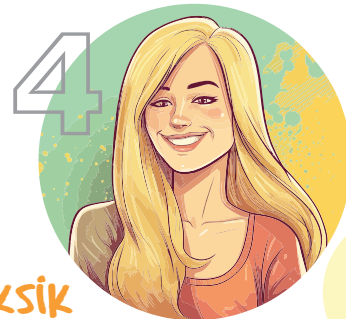
İnsan

TAM GİRİŞİMLİK

» İki kavramdan sadece birinin diğerinin bütün elemanlarını kapsamamasıdır.

Örnek: Bazı kuşlar kargadır.
Bütün kargalar kuştur.

EKSİK GİRİŞİMLİK

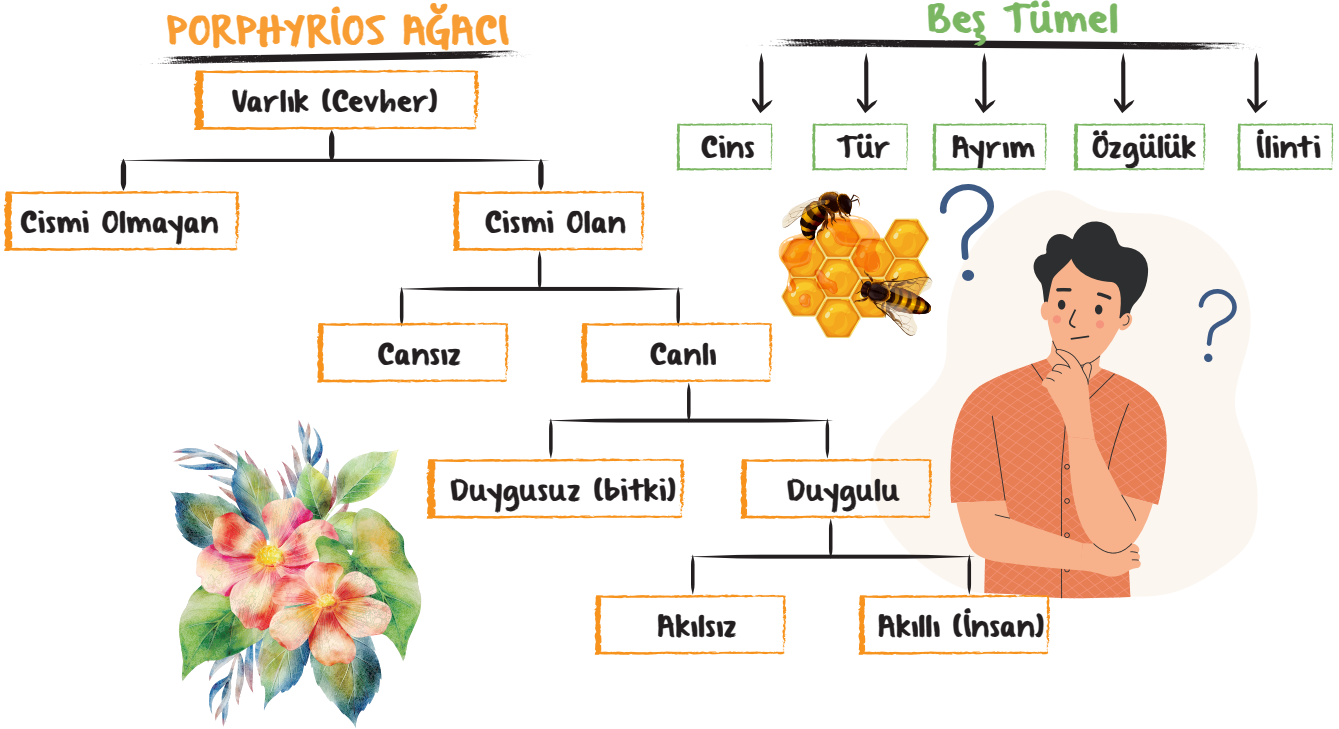
» İki kavramın birbirlerinin bazı elemanlarını kapsamamasıdır.

Örnek: Bazı kadınlar sarışıdır.
Bazı sarışınlar kadındır.

BEŞ TÜMEL

»» Porphyrios (Porfiryos) Aristoteles'in mantık kitaplarına giriş olarak *Isagoji* adı altında bir kitap yazmış; burada, cins, tür (nevi), ayırım, özgürlük (hassa) ve ilintiden (âraz) bahsetmiştir. Beş tümel; tanımlamaların doğru yapılmasını sağlayan, insanın varlık hakkındaki düşünce sistemini ortaya çıkaran beş temel kavramdır. Beş tümelin kolayca anlaşılabilmesi için Porphyrios ağacı şekli göz önünde tutulmalıdır.

CİNS

- »» **Cins:** Altında türlerin sıralandığı kavramdır.
- »» Kavramlardan kaplamı daha fazla olanıdır.
- Örneğin:** Kedi, köpek, at kavramının cinsi hayvandır.
- »» Tek bir terim kendi başına ne cins ne de türdür. Ancak iki terim kaplamaları bakımından karşılaştırıldığında cins ve tür ilişkisi ortaya çıkar. Cinsin kaplamı fazla, işlemi azdır. Cins'e göre türün kaplamı az, işlemi çoktur.

TÜR

- »» **Tür:** Ortak özellikleri olan iki terimden işlemi daha fazla olan kavramdır.
- »» Genel olanı cins, daha az genel olanı türdür.
- »» Kısacası cinsin altında sıralanan ve kaplamı daha az olan kavrama tür denir.
- Örneğin:** Ağaç cinstir. Çam ve kavak ağacı türdür. Hayvan cinstir. Kedi ve köpek türdür.

AYRIM

- »» **Ayırım:** Cins ve türleri birbirlerinden ayıran temel özelliklerdir. Her cins ve türün kendine özgü ayrımları vardır. Örneğin insanın düşünme, atın dörtnala koşma özelliği bir ayrımdır.
- Örneğin:** Kuşu, kedi ve köpekten ayıran onun uçuyor olmasıdır.

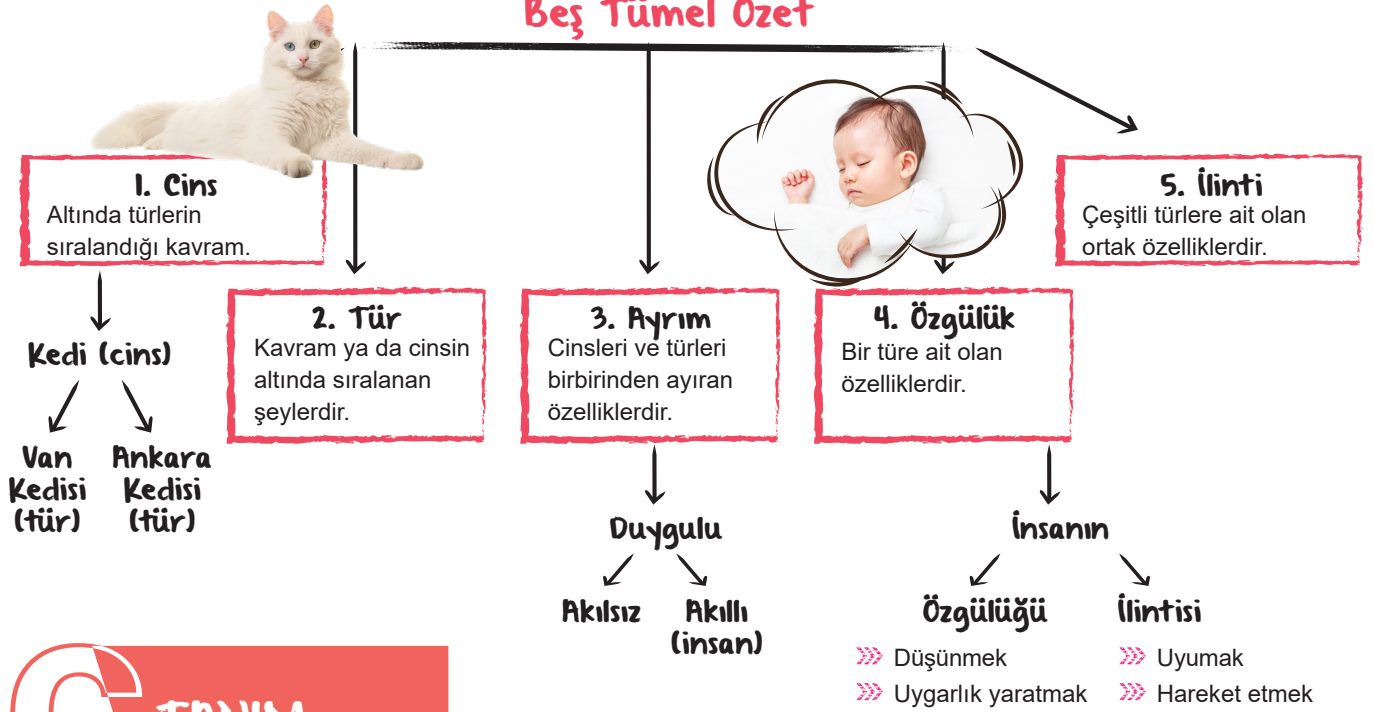
ÖZGÜRLÜK

- »» **Özgürlük:** Bir türe ait özelliklerdir. Başka türlerde bulunmaz.
- Örneğin:** Konuşma sadece insana özgüdür.
- Ayırım, türün olmazsa olmaz özelliğidir. Özgürlük ise bir türe ait olan ve zorunlu olarak ayırma bağlı bulunan özelliktir.

İLİNTİ

- »» **İlinti:** Çeşitli türlerde ortaklaşa bulunan özelliklerdir.
- Örneğin:** Hareket etmek, uyu-mak, yürümek, beslenmek vb.

Beş Tümel Özet

C TANIM

» **Tanım;** bir kavramın anlamını aydınlatma, açıklama ve belirleme işlemidir. Bir şeyin ne olduğunun belirtilmesidir.

Aristoteles'e göre tanım özün araştırılmasıdır. Kavramların tanımlanmasının nedeni, onların anlamlarının açık ve anlaşılır hâle getirilerek insanların kavramlar üzerinde uzlaşmasını sağlamaktır.

TANIMIN ÖZELLİKLERİ

- ✓ Tanım tam olmalıdır. Yani tanımı yapılan bütün fertler tanımın içine girmeli, o sınıfa dâhil olmayanlar dışarıda bırakılmalıdır.
- ✓ Her tanımda tanımlanan ve tanımlayan olmak üzere iki unsur olmalıdır.
- ✓ Tanım açık olmalıdır. Bir şey kendisinden daha açık olmayan başka bir şey ile tanımlanmamalıdır.
- ✓ Tanım ne çok kısa ne de çok uzun olmalıdır.
- ✓ Tanımda kısır döngü olmamalıdır. Yani, bir şeyin bilinmesi kendisine bağlı başka bir şeyle tanımlanmamalıdır.
- ✓ Bir şey kendisinden daha açık olmayan sözcüklerle tanımlanmamalıdır.

TANIMLANAMAYANLAR

» Deneyin doğrudan verilerinin tanımı yapılamaz. Örneğin koku, ses, tat tanımlanamaz.

» Duyguların tanımı yapılamaz. Örneğin öfke, üzüntü, aşk, nefret gibi.

» Üst cinslerin tanımı yapılamaz. Örneğin cevher, zaman, varlık gibi.

TANIM ÇEŞİTLERİ

BEŞ TÜMELE GÖRE TANIM ÇEŞİTLERİ

Özle ilgili tanım:

Kavramın özgülüğü esas alınarak yapılan tanım.

Örnek: İnsan konuşandır.

İlinti ile ilgili tanım:

Kavramın diğer kavramlarla ortak özelliklerine bakılarak yapılan tanım.

Örnek: İnsan uyuyandır.

Ad tanımları:

Dilsel uzlaşımın ürünü olarak, zaten bizce belirlenmiş bir şeyi yeni bir ifadeyle tanımlamaktır.

Örnek: Üçgen üç açılı şekildir.

Nesne tanımları:

Deney ve gözlem yoluyla tanıdığımız nesnelerin neden meydana geldiğinin tanımıdır.

Tanımlanana (nesneye) bağlıdır.

Örnek: Altın iletkenidir.

D ÖNERME

ÖNERMENİN ÖZELLİKLERİ

Doğru ya da yanlış bir yargı bildiren ifadelerdir.

Örnek:

Sokrates	filozof	tur
Özne	Yüklem	Bağ

Önermeler bir yargı bildirir. Doğruluk değeri vardır. (Doğru ya da yanlış)

Önermeler anlamlı cümlelerden oluşur.

Önermeler kesin yargı bildirir. Her önerme bir cümledir ancak her cümle bir önerme değildir.

ÖNERME OLMAYAN CÜMLELER

1 SORU CÜMLELERİ

Örnek: Hangi üniversiteyi kazandın?

4 DİLEK VE İSTEK CÜMLELERİ

Örnek: Ah, bir tatil yapsam

7 DUA CÜMLELERİ

Örnek: İnşallah mantık sorularını fullerim.

2 EMİR CÜMLELERİ

Örnek: Kalem ve silgiyi getir.

5 ÜNLEM CÜMLELERİ

Örnek: Yüzünü bile görmek istemiyorum!

8 BİTMEMİŞ CÜMLELER

Örnek: 7 + 8

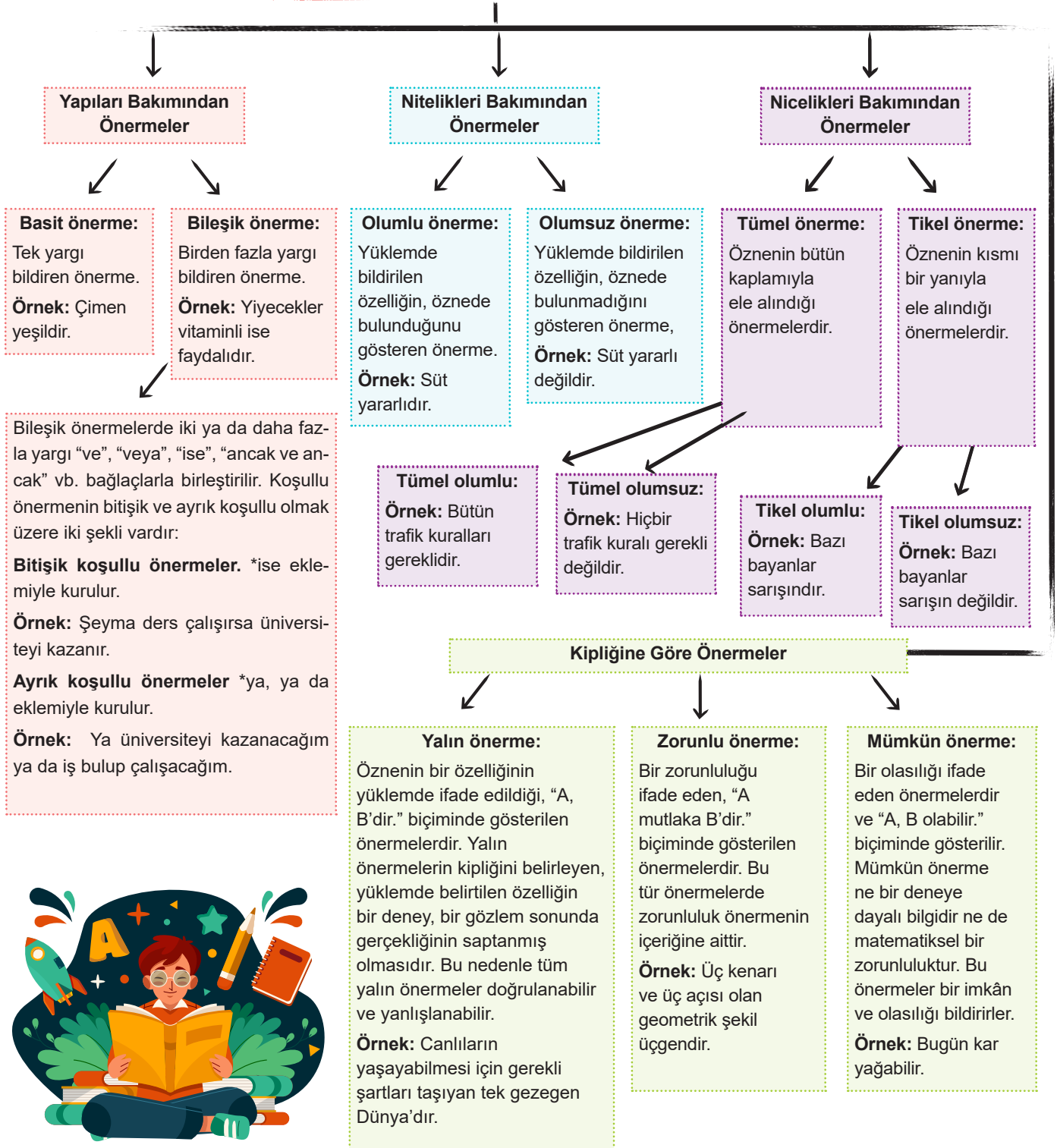
3 GEREKLİLİK CÜMLELERİ

Örnek: Ders çalışmalısın.

6 DUYGU BİLDİREN CÜMLELER

Örnek: Off!

ÖNERME ÇEŞİTLERİ

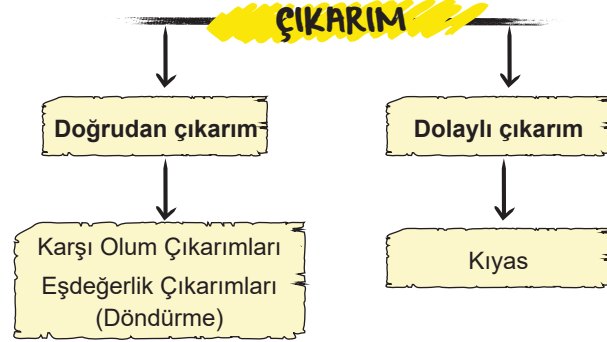

E ÇIKARIM

- » Çıkarım bir önermeden ya da daha fazla önermeden yeni bir önerme ya da önermeler elde etme işlemidir.
- » Çıkarımın iki şekli vardır: Bunlar doğrudan çıkarım ve dolaylı çıkarımdır.

I. Doğrudan Çıkarım

- » Tek bir önermeye dayanarak yapılan çıkarımdır. Bu tür çıkarımlar önermeler arası ilişkilere dayanır. Doğrudan çıkarım, karşı olum ve döndürme biçiminde ele alınır.

KARŞI OLUM ÇIKARIMLARI

Terimleri aynı olan önermenin nicelik, nitelik ya da hem nicelik hem de nitelik durumlarının birbirinden farklı olmasıdır.

NİCELİK

TÜMEL
TİKEL

NİTELİK

OLUMLU
OLUMSUZ

NİCELİK VE NİTELİK

TÜMEL, TİKEL
OLUMLU, OLUMSUZ

		NİTELİK	
		OLUMLU	OLUMSUZ
NİCELİK	Tikel	Bütün yılanlar sürüngendir. A	Hiçbir yılan sürüngen değildir. E
	Tikel	Bazı yılanlar sürüngendir. I	Bazı yılanlar sürüngen değildir. O

Tümel olumlu önerme	A	Tikel olumlu önerme	I
Tümel olumsuz önerme	E	Tikel olumsuz önerme	O

KARŞI OLMA ÇEŞİTLERİ

ÇELİŞİKLİK

HEM NİTELİK HEM DE NİCELİK DEĞİŞİYOR

Örnek: Bütün insanlar omurgalıdır.
Bazı insanlar omurgalı değildir.

ALTIKLIK

SADECE NİCELİK DEĞİŞİYOR

Örnek: Bütün insanlar omurgalıdır.
Bazı insanlar omurgalıdır.

KARŞITLIK

SADECE NİTELİK DEĞİŞİYOR
ALT VE ÜST KARŞIT VARDIR.

Örnek: Bütün insanlar omurgalıdır.
Hiçbir insan omurgalı değildir.

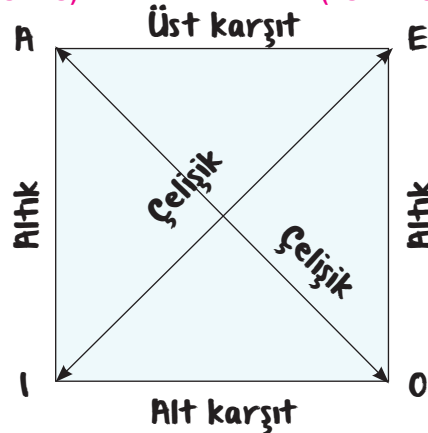
KARŞI OLUM KARESİ

Bütün insanlar ölümlüdür.

(TÜMEL OLUMLU)

Hiçbir insan ölümlü değildir.

(TÜMEL OLUMSUZ)

Bazı insanlar ölümlüdür.

(TİKEL OLUMLU)

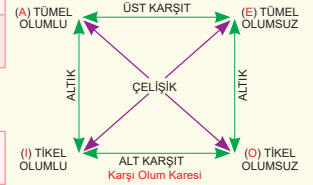
Bazı insanlar ölümlü değildir.

(TİKEL OLUMSUZ)

ETKİNLİK-1

KARŞI OLUM ETKİNLİĞİ

Sıra	Önerme	Altık	Karşıt
1.	Bütün çocuklar güzeldir.		
2.	Hiçbir insan tembel değildir.		
3.	Bazı taşlar canlıdır.		

2. Aşağıdaki önermelerin çelişğini yazınız.

Sıra	Önerme	Çelişği
1.	Bütün çocuklar güzeldir.	
2.	Her gül beyazdır.	
3.	Bazı taşlar canlıdır.	

DÖNDÜRME (EŞ DEĞERLİLİK ÇIKARIMLARI)

Döndürme bir önermeden bu önermeye eş değer başka bir önerme elde etme işlemidir.

1 Düz Döndürme

» Bir önermenin niteliğine ve doğruluk değerine dokunmadan öznesini yüklem, yüklemine özne yapmaktır.

Örnek:

Bütün bitkiler canlıdır.

 Bazı canlılar bitkidir.

2 Ters Döndürme

» Bir önermenin niteliğine ve doğruluk değerine dokunmadan öznesinin karşıt hâlini yüklem, yüklemnin karşıt hâlini de özne yapmaktır. Karşıt kavramı olmayan sözcüğü ile ifade edilir.

Örnek:

Bütün denizler tuzludur.
 Bütün tuzlu olmayanlar deniz olmayandır.

1 Düz Döndürme

» Düz döndürmenin dört kuralı vardır ve döndürmeler bu kurallara göre yapılır. İlk olarak açıklamalarını yapalım sonra da kısa yollarını görelim.

Düz Döndürme Kuralları

a) Tümel olumlu önermenin düz döndürmesi tikel olumludur. (A-I)

Örnek:

Bütün kuşlar kanatlıdır. Bazı kanatlılar kuştur.

b) Tikel olumsuzun düz döndürmesi yoktur. (O - Yok)

c) Tümel olumsuzun düz döndürmesi tümel olumsuzdur. (E-E)

Örnek:

Hiçbir kuş insan değildir.
 Hiçbir insan kuş değildir.

d) Tikel olumlu önermenin düz döndürmesi yine tikel olumludur. (I-I)

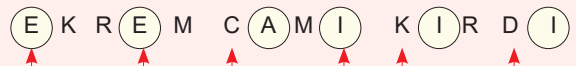
Örnek:

Bazı çiçekler güzel kokar.
 Bazı güzel kokanlar çiçektir.

Düz Döndürme Kuralları

A Düz döndürmesi → I I Düz döndürmesi → I
 E Düz döndürmesi → E O Düz döndürmesi → Yok

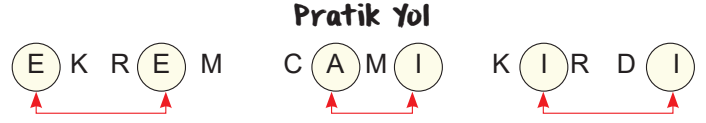
Pratik Yol

DÜZ DÖNDÜRME ÖRNEKLERİ

Hiçbir insan öğretmen değildir.	Hiçbir öğretmen insan değildir.
Bazı masalar dört ayaklıdır.	Bazı dört ayaklılar masadır.
Tüm hayvanlar evcildir.	Bazı evciller hayvandır.
Bütün bitkiler canlı değildir.	YOKTUR.

2 Ters Döndürme

- » Ters döndürmenin dört kuralı vardır ve döndürmeler bu kurallara göre yapılır.
- » İlk olarak açıklamalarını yapalım sonrada kısa yollarını görelim.

Ters Döndürme Kuralları

a) Tümel olumlunun ters döndürmesi yine tümel olumludur. (A-A)

Örnek:

Her insan akıllıdır.

Her akıllı olmayan insan olmayandır.

b) Tümel olumsuzun ters döndürmesi tikel olumsuzdur. (E-O)

Örnek:

Hiçbir insan taş değildir.

Bazı taş olmayanlar insan olmayan değildir.

c) Tikel olumsuzun ters döndürmesi tikel olumsuzdur. (O - O)

Örnek:

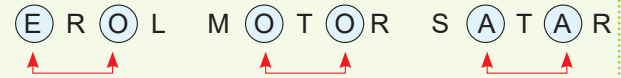
Bazı doktorlar insan değildir.

Bazı insan olmayanlar doktor olmayan değildir.

d) Tikel olumlunun ters döndürmesi yoktur. (I - Yok)

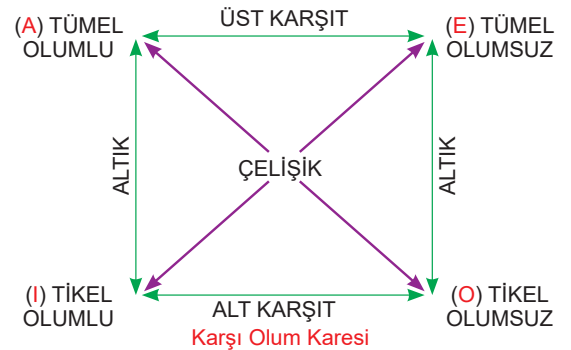
Ters Döndürme Kuralları

E $\xrightarrow{\text{Ters döndürme}}$ O A $\xrightarrow{\text{Ters döndürme}}$ A
 O $\xrightarrow{\text{Ters döndürme}}$ O I $\xrightarrow{\text{Ters döndürme}}$ Yok

Pratik Yol

Ters Döndürme Örnekleri

Hiçbir insan öğretmen değildir.	Bazı öğretmen olmayanlar insan olmayanlar değildir.
Bazı masalar dört ayaklıdır.	YOKTUR.
Tüm hayvanlar evcildir.	Tüm evcil olmayanlar hayvan olmayandır.
Bazı koyunlar siyah değildir.	Bazı siyah olmayanlar koyun olmayan değildir.

Pratik Yol

ETKİNLİK-2

Aşağıda verilmiş olan önermelerin düz döndürmelerini noktalı yerlere yazınız.

a) Bütün öğrenciler insandır.

.....

b) Hiçbir bilgisayar ahşap değildir.

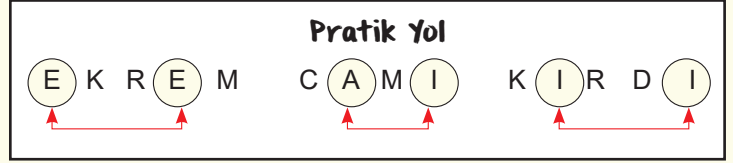
.....

c) Bazı polisler bayandır.

.....

ç) Bazı öğretmenler evli değildir.

.....

Etkinliklerin Cevabı Youtube Kanalımızda

<https://www.youtube.com/c/FelsefeAtolyesi>

ETKİNLİK-3

Aşağıda verilmiş olan önermelerin ters döndürmelerini noktalı yerlere yazınız.

a) Bütün camlar kırılındır.

.....

b) Hiçbir Karşılı İngiliz değildir.

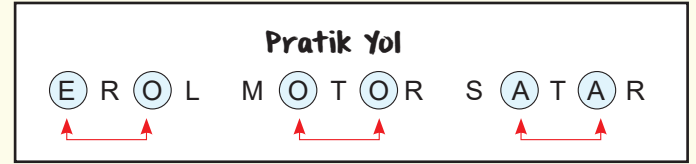
.....

c) Bazı kadınlar şoför değildir.

.....

ç) Bazı insanlar emlakçıdır.

.....

KIYAS (DOLAYLI ÇIKARIM)

- » Kiyas birden çok önermeye dayanarak yapılan dolaylı çıkarımdır.
- » Kiyas tümdengelim yöntemine dayanır.
- » Kiyas öncül adı verilen birden çok önermeyle sonuç adı verilen bir önerme arasında mantıkça geçerli bir ilişki kurmakla elde edilir.
- » **Öncül Önermesi:** Kiyasta sonuçtan önce gelen ve sonuca dayanak olan önermelerdir.
- » **Sonuç Önermesi:** Zihnin verilen öncüllerden çıkardığı önermeye sonuç denir.

KIYAS KURALLARI

Terimlerle İlgili Kurallar

1. Her kıyasta büyük, küçük ve orta terim olmak üzere üç terim bulunur.

Büyük Terim: Sonuç önermesinin yüklemidir.

Orta Terim: Her iki öncülde tekrarlanan terimdir.

Küçük Terim: Sonuç önermesinin öznesidir.

Büyük terimi içine alan öncüle büyük önerme, küçük terimi içine alan öncüle küçük önerme denir. Büyük ve küçük terimi kapsayan önermeye sonuç önermesi adı verilir.

2. Orta terim sonuçta bulunmaz.

3. Orta terim en az bir kere bütün kaplamıyla yer almalıdır. Yani tümel olmalıdır.

4. Sonuçta bulunan terimlerin kaplamı öncüllerde bulunan terimlerin kaplamını aşmalıdır.

Önermelerle İlgili Kurallar

1. İki tikel öncül önermeden sonuç çıkmaz. Öncüllerden biri mutlaka tümel olmalıdır.
2. İki olumsuz öncül önermeden sonuç çıkmaz. Öncül önermelerden en az biri olumlu olmalıdır.
3. İki olumlu öncül önermeden olumsuz sonuç çıkmaz.
4. Sonuç önermesi, öncül önermelerin zayıf olanına bağlıdır.
 - a) Öncül önermelerden biri tikelse sonuç önermesi de tikel olur.
 - b) Öncül önermelerden biri olumsuz olursa sonuç önermesi de olumsuz olur.

KIYASIN ELEMANLARI

A) BÜYÜK TERİM

Sonuç önermesinin yüklemidir.

Örnek:

I. Öncül
Bütün kuşlar kanatlıdır. (Büyük Önerme)
Orta terim

II. Öncül
Serçe bir kuştur. (Küçük Önerme)
Orta terim

Sonuç: O hâlde serçe de kanatlıdır. (Sonuç Önermesi)
Küçük terim Büyük terim

B) KÜÇÜK TERİM

Sonuç önermesinin öznesidir.

Örnek:

(I. Öncül) Bütün çiçekler güzel kokuludur. (Büyük önerme)
Orta terim

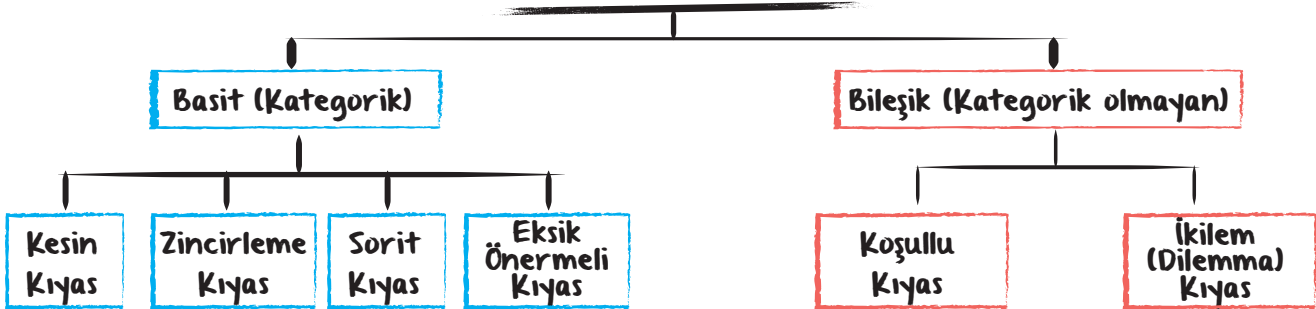
(II. Öncül) Sardunya bir çiçek tir. (Küçük önerme)
Orta terim

(Sonuç) O hâlde sardunya da güzel kokuludur. (Sonuç Önermesi)
küçük terim büyük terim

C) ORTA TERİM

Her iki öncülde tekrarlanan, sonuçta yer almayan terimdir.

KIYAS

Basit Kıyas: Basit önermelerden kurulu, iki öncül ve bir sonuçtan oluşan çıkarımlara basit kıyas denir.

Bileşik Kıyas: İki den fazla öncülle oluşan bir kıyas- ta en az bir öncülün bileşik olduğu kıyaslardır.

BASİT KIYAS TÜRLERİ

Kesin Kıyas

- » Kıyasın sonucu öncüllerde anlam bakımından bulunup şekil bakımının bulunmadığı kıyaslardır.

Örnek:

Bütün filozoflar akıllıdır.
Aristoteles bir filozoftur.
O hâlde, Aristoteles akıllıdır.

Sorit

- » Zincirleme kıyasın bir türüdür. Herhangi bir zincirleme kıyasta tekrar eden önerme çıkarılarak yapılan kıyas türüne "sorit" kıyas denir.

Örnek:

Şu karaltı insandır.
Her insan canlıdır.
Şu karaltı canlıdır.
Her canlı cisimdir.
O hâlde şu karaltı cisimdir.

Zincirleme Kıyas

- » Art arda gelen birçok basit kıyastan oluşurlar. Önceki kıyasın sonucu, bir sonraki kıyasın öncülü olur.

Örnek:

Şu karaltı insandır.
Her insan canlıdır.
O hâlde şu karaltı canlıdır. (1. kıyasın sonucu)
Şu karaltı canlıdır. (2. kıyasın öncülü)
Her canlı cisimdir.
O hâlde şu karaltı cisimdir.

Entimem (Eksik önermeli kıyas)

- » Öncüllerden birini ya da sonucu saklı tutarak yani dile getirmeyerek yapılan kıyaslardır.

Örnek:

Çalışıyorum o hâlde kazanacağım.
(Saklı tutulmadan önceki hâli)
Bütün çalışanlar kazanır. (Saklı tutulan öncül)
Ben de çalışıyorum.
O hâlde ben de kazanacağım.

BİLEŞİK KIYAS TÜRLERİ

KOŞULLU KIYAS

İki veya daha çok basit önermenin "ise, veya, ancak ve ancak" gibi koşul bildiren eklemelerle birbirine bağlanmasına "koşullu önerme" denir. İki türü vardır:

BITİŞİK KOŞULLU KIYAS

Bir koşullu kıyasta büyük önerme "ise" eklemi ile birbirine bağlanmışsa bu koşullu kıyas bitişik koşullu kıyastır.

A

Örnek: Öğrenci çalışkan değil ise sınıfını geçemez.
Öğrenci çalışkan değildir.
O hâlde, öğrenci sınıfını geçemez.

AYRIK KOŞULLU KIYAS

Bu tür kıyaslarda en az bir öncül "veya, ya da, yahut" eklemi almıştır.

B

Örnek: Yarın deniz dalgalı veya durgun olacak.
Yarın deniz dalgalı olacak.
O hâlde, yarın deniz durgun olmayacak

İKİLEM (DİLEMMA)

Daha çok karşıımızdaki kişiyi zor durumda bırakmak için yapılan akıl yürütmedir. Bir seçmeli bir koşullu kıyasın birleşmesiyle oluşur. Amaç sonucu kanıtlamaktan çok bir tartışmada kişiyi seçenezsiz bırakarak yenilgiye uğratmaktır. Çünkü ikilem, her durumda aynı sonucu verir.

Örnek: Okursan iyi öğrenirsin ve gezersen iyi öğrenirsin.

Ya okursun ya da gezersin.

O hâlde iyi öğrenirsin.

Örnek: Savaşta cezalandırılan nöbetçi hikâyesi ikileme örnektir. Bir savaşta, düşman baskın yapıp karşı tarafa büyük kayıp verir. Baskına uğrayan birliğin komutanı, baskın anındaki nöbetçiyi mahkemeye verir. Yargıç, sanık nöbetçiye şöyle der:

Nöbetini gereği gibi tutmuşsan baskını birliğine haber vermediğin için suçlusun.

Nöbetini gereği gibi tutmamışsan kanun ve emirlere uymadığın için suçlusun.

O hâlde her iki durumda da suçlusun.